

Raudenská, J., Javůrková, A. Lékařská psychologie ve zdravotnictví.

Praha: Grada, 2011. 304 s.

Odborná monografie je nový přírůstkem do našich původních učebnic psychologie lékařské a širě i veškeré zdravotnické péče. Autorky rozvrhly její témata do tří částí.

Do „Obecné části“ zařadily kapitoly „Celostní péče o pacienta“, „Chování a možnosti jeho změny“, „Psychologický přístup k nemocnému“ a „Etické aspekty lékařské profese“. Taková úvodní část je nesporně pro výuku zdravotníků prospěšná, byť ji studenti leckdy pokládají za „zbytečné definice a teorie“. Autorky v ní poukazují na psychologické, filozofické a historické souvislosti pojetí tělesna a jeho zdraví či nemoci a představují zde zastávaný „biopsychosociální model“ v kontrastu s biomedicínským a psychosociálním přístupem v péči o zdraví.

Zvláště v této části (a leckdy pak i v dalších) mě místy při četbě ruší drobné nepřesnosti, které by bylo vhodné při případném dalším vydání knihy, jež si podle mého názoru nesporně zaslouží, opravit. Jen jako na některé příklady upozorňuji třeba na nesprávně překlomené výrazy „specifická koncepce“ pro označení „situační specifickosti“, „kontrola“ a „kontrolování“ v různých slovních spojeních ve významu „ovládání“ či „řízení“; posouvání významu jen velice přibližným překladem, jako třeba u výrazů „down time“, „health behavior“, „hassles“, „self“, „power“ a řady dalších. Nacházím i nepřesnosti v blokových schématech – např. podle obr. 1.5 „Biopsychosociální model RA“ je „emoce“ zakreslena jako pouhá „konečná výslednice“ psychologických pochodů, zatímco ve skutečnosti právě emoční události jsou vyvolávajícím činitelem pro fyziologické změny; v obr. 2.2 schází v této souvislosti ústřední, vnitřní člen – zpracování informace – před výstupní reakcí, která pak může být zpevněna; atp.

Po věcné stránce vnímám v této části jako matoucí zejména nabízené definice „chování v širším a užším smyslu“, kde je pojato jednou jako veškerá duševní a tělesná činnost jedince, zahrnující zde (a občas i v dalším výkladu) i pochody poznávací, citové a snahové, jednou je pojato jako „vnější pozorovatelná činnost“, zahrnující ovšem (podle běžného pojetí chování navíc) i vegetativně řízené fyziologické děje – změny krevního tlaku, slinění. V prvním případě tedy zahrnuje autorka do chování i veškeré prožívání, jež pak na jiných místech (správně) uvádí jako příčinu chování. Při výběru různých výkladů vzniku psychosomatických onemocnění postrádám na zvolené rozlišovací úrovni třeba zmínku o pojetí „konstituční specifickosti“, jež má podstatně větší výzkumnou podporu než zde uvedené pojetí specifickosti situační.

Především v této části a v návaznosti na ni i v textu následujících částí vybízím k podstatné revizi (někde i redukci) obsahové i jazykové, neboť zde potřebují studenti jasně podaná vymezení a reprezentativní výběr látky. Na druhé straně oceňuji i některá terminologická zpřesnění, např. překlad pojmu „pain behavior“ jako „chování při bolesti“, na rozdíl od pojmu „bolestivé chování“ (chování, které člověku působí bolest), kterýžto rozdíl bývá v českých textech obvykle ignorován.

Kapitoly o psychologickém přístupu a o etických aspektech jsou, co do obsahu, zpracovány kvalitně a reprezentativně. Osvěžujícím dojmem působí zde uváděné četné příklady, svědčící o tom, že autorky neovládají látku pouze teoreticky, nýbrž mají značné vlastní praktické zkušenosti s prací zdravotníků s pacienty a umí je při svém výkladu vhodně uplatnit.

V druhé části, „Aplikace lékařské psychologie ve vybraných oborech“ autorky podrobně a systematicky, podle shodné osnovy, probírají nozologické kategorie chronické bolesti, onkologických onemocnění a dermatologických onemocnění. Náhorně zde aplikují přístup

v rámci biopsychosociálního modelu a vhodně pojednávají o psychických, sociálních, občas i spirituálních zdrojích a souvislostech těchto onemocnění a o jejich uplatnění v rámci psychosociální intervence. Četné kazuistické i obecnější příklady, vodítka a reflexe vhodně oživují výklad a často jich lze použít přímo v předložené podobě tam, kde se v praxi vyskytne obdobná konkrétní situace. – Výběr tří ilustrativních druhů onemocnění je zjevně dán převažujícím druhem zdravotnické praxe autorek, a proto jejich důkladné probrání pokládám za velice užitečné. Z výuky studentů lékařství a jiných zdravotnických oborů vím, že právě sdělování osobních zkušeností s konkrétními chorobami a pacienty dokáže dramaticky pozdvihnout jejich zájem i ocenění.

Za podstatnou novinku v lékařskopsychologické literatuře pokládám míru pozornosti věnovanou ve třetí části, „*Aplikace lékařské psychologie*“ v jejích dvou kapitolách věnovaných jednak skladbě a spolupráci zdravotnického týmu, který se podílí na práci lékaře, a pak multidisciplinárnímu přístupu v léčbě chronických onemocnění. V první z nich autorka vhodně charakterizuje, čím lékařovu somatickou péči doplňuje klinický psycholog, logoped, fyzioterapeut, ergoterapeut, sociální pracovník a psychiatr. Tato znalost patří k zásadním – není-li lékař dostatečně informován o úloze a možnostech dalších členů týmu, nedokáže je o patřičnou pomoc požádat a kvalitně jejich zvláštních kompetencí využít ve prospěch léčby. Kapitola o multidisciplinárním přístupu jej ilustruje na případě léčby chronické bolesti. Ukazuje přispění předtím představených členů zdravotnického týmu a prokazuje jeho vyšší léčebnou účinnost a nákladovou hospodárnost oproti tradiční „unidisciplinární“ péči výsledky empirických výzkumů, což může být vhodnou motivací k uplatnění obdobných postupů i u jiných onemocnění také v našich podmínkách.

Celá kniha je koncipována zároveň jako učebnice. Obsahuje mj. kontrolní otázky, značnou pozornost je tu věnována přiřazování českých výrazů anglickým ekvivalentům a naopak. V tomto ohledu již poněkud přesahuje žádanou míru. Autorky vkládají anglické výrazy (v závorkách) k důležitějším českým pojmům v běžném textu tak důsledně, že se v něm nadbytečně opakují – čtenář je při studiu takto vícekrát po sobě informován např. o tom, že „chování“ je anglicky „behavior“ či „behaviour“ atp. Dále je stejnému účelu věnován česko-anglický slovníček zařazený na konci každé kapitoly. Posléze se o jazykových ekvivalentech lze poučit z česko-anglického slovníku na konci celé knihy. Pro další vydání bych doporučil nejspíše vypustit překlady vsazené přímo v textu, kde jejich opakované nabízení téměř unavuje, a sám bych dal přednost buď ponechání souhrnných slovníčků na konci kapitol, anebo rozšíření závěrečného slovníku.

Nová monografie z oboru lékařské psychologie je jako celek podle mého soudu nesporným obohacením pro vzdělávání v tomto oboru. Je poučná nejen pro studující, nýbrž nepochybně i pro již prakticky působící lékaře a ostatní zdravotníky. Vytčené nepřesnosti nebude obtížné odstranit na základě důkladné jazykové, překladové a výkladové revize textu. I u tohoto vydání je teoreticky vzdělaný a prakticky zkušený pedagog, jakými jsou také obě autorky, dokáže snadno patřičně vysvětlit, uvést na pravou míru, popřípadě doplnit. Vzdělávací přínos této učebnice je nesporný – mimo jiné vhodně rozšiřuje a konkretizuje, v mnohém i podstatně doplňuje látku dvou dalších „popřevratových“ monografií tohoto oboru, Vymětalovy a Beranovy.

Doc. PhDr. Karel Balcar, CSc.

Pražská vysoká škola psychosociálních studií